

Národní park Tarangire – opomíjená perla Tanzanie

Některé národní parky jsou tak známé, že člověku, zejména přírodovědci, hned po názvu příslušného státu vytane na mysli slavný národní park nacházející se v dané zemi. S Polskem je spjatý Bělověžský prales a se Spojenými státy americkými Yellowstone národní park. V Africe mezi takové nerozlučné dvojice patří Namibie a Etosha, Keňa a Masai Mara, a když se řekne Tanzanie, každému se vybaví Serengeti. Tanzanie však skrývá i další, méně známé poklady.

Tanzanie ve východní Africe vznikla v r. 1964 sloučením dvou původně nezávislých států – Tanganiky a Zanzibaru. S rozlohou 945 090 km² je 30. největším státem světa a 13. v Africe. Chráněná území zaujímají celkem 38 % rozlohy této země. Můžeme zde nalézt hned 22 národních parků, z nichž nejznámější jsou bezpochyby Serengeti, Arusha nebo Kilimandžáro. Posledně jmenovaný se nachází na úbočí nejznámější a zároveň nejvyšší hory Afriky. I ostatní národní parky Tanzanie však stojí za pozornost a blíže si popíšeme jeden z nich, do kterého vedla také naše výprava v r. 2019.

Národní park Tarangire leží na severu země v oblasti Manyara. Jméno dostal podle stejnojmenné řeky, která jím protéká.

Založen byl v r. 1970 a jeho dnešní rozloha činí 2 850 km². Oproti slavnějším národním parkům není tolik navštěvovaný, což může být pro člověka toužícího po nerušeném safari a krásách přírody dosti lákavá deviza. Tarangire pokrývá z velké části typická africká savana s porosty akácií a baobabů, protkaná žulovými hřebeny hor a říčními údolími (obr. 1). Nezanedbatelnou část jeho území zaujímají bažiny, živené bohatou říční sítí. Hlavním zdrojem sladké vody v oblasti je řeka Tarangire (obr. 2). V období sucha se k ní stahují tisíce zvířat, především pakoňů a zeber, nejen z celého parku, ale i z okolí. V období dešťů řeka každoročně zaplavuje přilehlé travní porosty. Různorodost zdejších biotopů lahodí oku, ale zároveň

vytváří příhodné životní podmínky pro významné množství organismů, které tak utvářejí druhově velice pestrá společenstva. Tarangire navíc nemá oplocení, což umožňuje migraci zvířat oběma směry. Značnou část jeho okolí dnes zaujímá extenzivně obhospodařovaná zemědělská krajina. Stáda koz a skotu patřící především Masajům se pasou na samé hranici parku a přechod do nechráněné krajiny je proto velmi ostrý i bez plotu.

Po příjezdu ke vstupní bráně nás ihned přivítali kočkodani červenozelení (*Chlorocebus pygerythrus*). Jeden z nich měl zjevně bohaté zkušenosti s turisty a špatně důvěrnými okny u aut, takže je všechna pečlivě vyzkoušel (obr. 3). Pokus o krádež se mu však nezdařil. Když se další kočkodani začali pouštět do zavazadel na střeše vozidla, musela již posádka zasáhnout. Pravděpodobně prvním ptákem, kterého jsme v parku potkali, byl snovač bělohlaavý (*Dinemellia dinemelli*, obr. 6), v této oblasti běžný. Stal se vlajkovým druhem výpravy, jelikož jeho latinské jméno se zalíbilo našemu průvodci Stanleyemu, který ho celou cestu v různých kontextech často používal – zřejmě ho bavila jeho výslovnost a velice brzy i nás.

Po vyřízení potřebných formalit jsme vyrazili směr kemp, v němž jsme měli strávit následující čtyři noci. Již cestou jsme potkali řadu ikonických zástupců místní fauny. Člověk, který je poprvé v savanové Africe, se nejvíce těší na slony africké (*Loxodonta africana*). První jsme potkali hned přímo před naším táborem (obr. 4).

1 Typický pohled na krajinu národního parku Tarangire – africká savana s porosty akácií a baobabů, z níž občas vystupuje žulový vrcholek nebo se do ní zařezává říční údolí. Foto D. Storch

Popásající se skupina o nás nejevila zájem, postávali nedaleko a v poklidu se krmili. Tarangire je známé vysokou populační hustotou, zároveň mírným chováním zdejších tlustokožců a podle místních jejich vysoký počet zatím údajně nepůsobí žádné problémy. Kemp rovněž neměl opločení a sloni byli, co by kamenem dohodil od našich stanů. Prvotní nadšení z volnosti skončilo po první noci. Nedaleké křoví si za přechodné odpočinkové místo vybrala smečka lvů (*Panthera leo*), kteří o sobě dávali celou noc hlasitě vědět. Ale na základě námi upraveného rčení, že „lev, který řve, nekouše“, jsme spali vcelku klidně.

Program následujících dnů byl velmi podobný. Ranní budíček ještě za tmy a brzké vstávání kvůli pozorování a počítání ptáků, odpolední siesta, kterou si dopřávají i zvířata, a večerní část safari. S příchodem noci začínala entomologická aktivity výpravy – hmyz a další bezobratlé jsme pozorovali v areálu kempu, kam byli lákáni na různé světelné zdroje. Je třeba dodat, že i když kemp neměl ochranné opločení, nebylo možné ho opouštět (kvůli přítomnosti lvů i jiných zvířat ani radno). Rovněž vozidlo projíždějící parkem mohou turisté opustit pouze na místech k tomu určených.

Ranní výjezdy rozhodně stály za to. Brzy jsme ke slonům zařadili i hojná stáda impal (*Aepyceros melampus*), gazel Grantových (*Nanger granti*), gazel Thomsonových (*Eudorcas thomsonii*) a zeber Böhmových (*Equus quagga boehmi*), tu a tam doplňovaná voduškami velkými (*Kobus ellipsiprymnus*) nebo prasaty savanovými (*Phacochoerus africanus*). Mezi méně často potkávané zástupce savců patřily žirafy masajské (*Giraffa tippelskirchi*) nebo obávaní buvoli afričtí (*Syncerus caffer*). Na buvolích často posedávali klubáci žlutozobí (*Buphagus africanus*). Novější výzkumy chování těchto afrických špačků ukázaly, že jejich soužití s velkými kopytníky zdaleka není tak idylické, a tak jsme pozorovali, jak je buvoli neustále odhánějí od uší, nosu nebo drobných ran. Oblíbenými pocestnými, které jsme potkávali podél tras, byli dikdikové Kirkovi (*Madoqua kirkii*). Tyto malé antilopy zde nacházejí

velice vhodné místo k životu – travnaté planiny protkané křovinami, ve kterých se ukrývají před predátory. Měli jsme štěstí, že jsme se stali svědky souboje dvou samců (obr. 5). Rány způsobené silnými nárazy drobných rohů do sebe, podobně jako to můžeme vidět třeba u našich jelenů, opravdu braly dech. Dikdikové jsou sice poměrně malí tvorové, ale v boji o teritorium bývají velmi agresivní. Na rozdíl od velkých kopytníků jde o vybíravé strážníky, kteří své potravní zdroje urputně brání. Z kopytníků bylo asi nejvzácnější setkání s bahnivcem severním (*Redunca redunca*), kterého jsme bohužel mohli pozorovat pouze na velkou vzdálenost při pastvě v mokřině na okraji řeky Tarangire.

Kromě lvů, které jsme slyšeli každou noc a posléze se nám je povedlo i potkat, jsme toužili po setkání s levhartem africkým (*Panthera pardus pardus*). To se nakonec podařilo, i když jen na velkou vzdálenost a bez dramatické akce – zlenivělý jedinec, zmořený poledním sluncem odpočíval ve stínu akácie. Na všudypřítomných termištích byly často k vidění hbité mangusty jižní (*Helogale parvula*), které

2 Řeka Tarangire je páteří bohaté říční sítě sytící rozlehlé mokřady a bažiny na území národního parku.

3 Zloději se najdou všude na světě, tento byl však neúspěšný. Kočkodan červozelený (*Chlorocebus pygerythrus*)

4 Několikatunový symbol kontinentu, slon africký (*Loxodonta africana*), na dosah ruky budí smíšené pocity nadšení a respektu.

5 Dikdikové Kirkovi (*Madoqua kirkii*) si v soubojích co do agresivity a intenzity nezadají se svými podstatně většími příbuznými. Foto D. Storch (obr. 2 a 5)

6 Snovač bělohlavý (*Dinemellia dinemelli*) si staví hnízda z rostlinných materiálů, která může obývat v několika párech.

7 Dropy černobřiché (*Lissotis melanogaster*) jsme pozorovali pouze v bezprostředním okolí cest, jelikož v travnaté buši se dokázali dokonale skrývat. Foto L. Hružová (obr. 3, 4 a 7)

8 Hadilov pisař (*Sagittarius serpentarius*) si rád pochutná nejen na hadech, žije se i dalšími malými obratlovci, ale také větším hmyzem. Foto D. Hořák (obr. 6 a 8)

opuštěná termiště využívají jako základ pro tvorbu svých nor. Z dalších šelem bylo zajímavé pozorování rodiny psů ušatých (*Otocyon megalotis*), jejichž hlavní složku potravy tvoří termiti.

Posledními ze savců, které jsme při cestách potkávali, byly tlupy paviánů anubi (*Papio anubis*). Často doprovázejí stáda impal a obě strany těžší ze vzájemného soužití. Naopak se nám k našemu údivu nepodařilo zastihnout pakoně žihané (*Connochaetes taurinus*), resp. bělobradé (*C. taurinus albojubatus*), přestože se v parku vyskytují a jejich stáda odtud táhnou k jezerům Manyara a Natron nebo na pláně Simanjiro. Neviděli jsme ani vzácné psy hyenové (*Lycaon pictus*) nebo hrochy obojživelné (*Hippopotamus amphibius*), jejichž malá skupina zde přežívá v mokřadu Silale swamp. V Tarangire se nevyskytují nosorožci dvouroží (*Diceros bicornis*), poslední zde byl viděn v r. 1986, na setkání s nimi jsme si museli počkat až do Serengeti. Z kopytníků stojí za zmínku ještě antilopa žirafí (*Litocranius walleri*) a kudu malý (*Tragelaphus imberbis*), protože se ze všech tanzanských národních parků vyskytují pouze v Tarangire.

Opeřenci z Tarangire

Hlavním cílem cesty bylo však pozorování a počítání ptáků. Podle dostupných informací je místní diverzita ptactva poměrně vysoká, vyskytuje se zde podle různých

údajů kolem 550 druhů opeřenců (blíže např. Hjert 2006, Salo 2006). Přímou v kempu lze kromě všudypřítomných snovačů bělohavých pozorovat běžné hrdličky damarské (*Streptopelia capicola*) a h. brýlové (*S. decipiens*). U našich stánků na akácii hnízdili papoušci agapornisové škraboškoví (*Agapornis personatus*). Mezi časté návštěvníky tábora a běžné obyvatele parku můžeme řadit špačkům příbuznou leskoptev nádhernou (*Lamprolornis superbus*), v Tanzanii endemickou leskoptev popelavou (*L. unicolor*) nebo zástupce afrických turaků – sparáka bělobříchého (*Corythaixoides leucogaster*).

V rozlehlých travinách s minimem křovin a keřů jsme často zahlédli pštrosy dvouprsté (*Struthio camelus*), a to buď jednotlivé samce, nebo velké skupiny samic. Vzpomínky na domov vyvolalo setkání s dudkem africkým (*Upupa africana*), který je tomu našemu hodně podobný. Rádi jsme pozorovali africké „koroptve“ – frankolíny, kteří se v travnatých plochách velmi dobře ukrývají, a tak možnost výhledu skýtá hlavně prашná silnice, na niž vybíhají. V parku se vyskytuje hned pět druhů – frankolín rudohrdlý (*Pternistis afer*), f. žlutohrdlý (*P. leucoscepus*), f. rezavohlavý (*Peliperdix coqui*), f. chocholatý (*Dendroperdix sephaena*) a vzácné f. Hildebrandtův (*Pternistis hildebrandti*). K jejich odlišení posloužily hlasy slyšitelné v ranních a večerních chórech. Kurovitě

doplňovala hojná perlička kropenatá (*Numida meleagris*) a podobné habitaty vyhledával i drop černobříchý (*Lissotis melanogaster*, obr. 7). V křovinách se ukrývali hluční cistovníci pokrovní (*Cisticola chiniana*), c. rákosníkoví (*C. juncidis*), c. suchomilní (*C. aridulus*) – tito vzhledově nenápadní pěvci představují určovací oříšek i pro zkušené ornitology. A pokud byl člověk pozorný, mohl v křovinách spatřit i nádherné vousáky východoafrické (*Trachyphonus darnaudii*), patřící mezi šplhavce. Mezi další opeřence vyhledávající tato místa se řadili např. z dálky slyšitelná kukačka červenoprásá (*Cuculus solitarius*), tuhýk korunkatý (*Eurocephalus ruppelli*), snovač žlutý (*Ploceus velatus*) nebo strdimil nádherný (*Cinnyris pulchellus*). Travnatým pláním dominuje vida lesklá (*Euplectes albonotatus*). Na větších akáciích sedávali zoborožci, z. Deckenův (*Tockus deckeni*), z. tanzanský (*T. ruahae*) a z. šedý (*T. nasutus*), které i přes jejich velikost bylo mnohdy obtížné v korunách stromů vůbec objevit.

Vhodným místem k pozorování ptáků jsou uměle vytvořená napajedla, kterých se v parku nachází hned několik. Nešlo o rozsáhlé plochy, ale spíše o systém několika menších a větších tůní. Na břehu a ve vodě postávali ostnáci afričtí (*Actophilornis africanus*), ibisové hagedaši (*Bostrychia hagedash*), jeřábi královští (*Balea regalarum*) nebo zde zimující jespáci

9

10

11

12

bojovní (*Philomachus pugnax*) a vodouši bahenní (*Tringa glareola*). Na hladině pluly pižmovky hřebenaté (*Sarkidiornis melanotos*) a husice nilské (*Alopochen aegyptiaca*). A nad vodou poletovali rybáci – r. bahenní (*Chlidonias hybrida*), r. černý (*C. niger*) a r. bělokřídlý (*C. leucopterus*) – ale i rorýs kaferský (*Apus caffer*) a r. africký (*Cypsiurus parvus*).

Vodu vyhledává rovněž kladivouš africký (*Scopus umbretta*). Tito ptáci připomínají čápy, jsou však příbuzní volavkám a ibisům. Stavějí největší hnízda v ptačí říši, potkali jsme je ale vždy pouze u toku řeky Tarangire (obr. na 3. str. obálky). V okolí vodních ploch a na vlhčích místech se procházely čejky běločelé (*Vanellus armatus*) nebo č. korunkaté (*V. coronatus*) a vzácně lze spatřit impozantního dravce hadilova písaře (*Sagittarius serpentarius*, obr. 8). Mrtvá torza stromů nad vodou často využívali k posedu ledňáček žíhaný (*Halcyon chelicuti*) i marabu africký (*Leptoptilos crumeniferus*), ale také třeba již zmíněná pižmovka hřebenatá, kterou by člověk na stromě nečekal (obr. 9). Mrchožravých čápů marabu sedělo obvykle na jednom stromě i několik. Nejednou jsme zastihli skutečné létající klenoty – vlhy modrolící (*Merops persicus*), v. malé (*M. pusillus*) a mandelíky fialovoprsé (*Coracias caudatus*, obr. 10). Barvy těchto ptáků jsou uchvacující. Dominantní stromy nejen v okolí vodních ploch využívají k posedu dravci, např. orel jasnohlavý (*Haliaeetus vocifer*), o. okrový (*Aquila rapax*), orlík kejklič (*Terathopius ecaudatus*) nebo jestřáb gabar (*Micronisus gabar*), včetně mrchožroutů, nejčastěji supa afrického (*Gyps africanus*) a vzácněji obrovského supa královského neboli ušatého (*Torgos tracheliotus*).

9 Pižmovka hřebenatá (*Sarkidiornis melanotos*) je díky výraznému výrůstku na zobáku nezaměnitelná s ostatními místními druhy vrubozobých.

10 Mandelík fialovoprsý (*Coracias caudatus*). Spolu s vlhami (*Merops* spp.) jde o opravdové létající drahokamy. Foto D. Hořák (obr. 9 a 10)

11 Výkalníci rodu *Heliocopriss* jsou téměř striktně vázání na sloní trus a s výjimkou pěti druhů vyskytujících se v jižní a jihovýchodní Asii je nalezneme pouze v Africe.

12 Velké dospělé solifugy (Solifugae) svými rozměry a mohutnými kusadly opravdu budí patřičný respekt. Foto L. Hružová (obr. 11 a 12)

Výčet všech pozorovaných ptáků zde není možné uvést, a tak jsme se pokusili zmínit alespoň druhy z různých důvodů zajímavé nebo ikonické. Z ostatních obratlových skupin již byly nálezy poměrně vzácné. Nemožnost volného pohybu v terénu vylučuje aktivní pátrání po většině druhů obojživelníků a plazů. A tak blízké setkání s varanem nilským (*Varanus niloticus*) a smaragdovkou Battersbyho (*Philothamnus battersbyi*) představovalo vítané zpestření. Další zástupce ještěrek, hadů nebo žab jsme bohužel zahlédli jen letmo.

S příchodem noci začíná čas bezobratlých

Noční přílety hmyzu byly velmi hojné a různorodé. Nemožnost odběru exemplářů k pozdějšímu určení výrazně zhoršuje možnosti determinace, a tak se budeme pohybovat spíše na vyšší taxonomické úrovni.

Díky specializaci entomologické části naší výpravy na brouky, a to především na

vrubounovité (nadčeleď Scarabaeoidea), jsme zaměřili pozornost především na tyto skupiny. Na světlo přilétaly mnohé druhy hnojníků (*Aphodius* sensu lato), mezi nimiž se občas objevil morfologicky podobný zástupce písečnatců rodu *Rhyssemus*. Mezi nejpočetnější skupinu vůbec patřili lejnožrouti (*Onthophagus* s. l.) a blíže neurčení nosorožíkovití brouci (podčeleď Dynastinae). Z větších brouků se pak na světle objevili i různí hlodáči (*Afromorgus*), cibulorožci (*Bolbocaffer*, *Mimobolbus*) nebo výkalníci (*Copris* s. l.), z velkých vrubounů zástupci rodů *Onitis* s. l., *Catharsius* nebo skarabeové (*Scarabaeus* s. l.). Pomyslnou třešničkou na dortu byl nález obrovského výkalníka druhu *Heliocopriss andersoni* (obr. 11), specializovaného na trus slonů. Přílet tak velkého brouka je impozantní.

Z ostatních skupin byli hojní různí tesaříci (čeleď Cerambycidae), a to zejména kozlíci (podčeleď Lamiinae) a velké piliny (Prioninae). Světlo také láká „vodní“ brouky (Dytiscidae a Hydrophilidae), drabčíky (Staphylinidae), zejména myrmekofilní a termitofilní druhy (např. z tribu Lomechusini) a v Africe početně zastoupených korovníků (Bostrichidae). Často jde o formálně nepopsané druhy, systematika afrických korovníků je oproti evropským značně neprobádaná. Ostatní čeledi brouků byly přítomny o poznání méně.

Velkou část biomasy pod lampami tvořili mravenci (Formicidae) a termiti, resp. všekazi (Isoptera). Běžně se vyskytovaly ploštice (podřád Heteroptera). Pod světly a pod nohama se to po setmění hemžilo desítkami mladých solifug (Solifugae), výjimečně se dali zahlédnout i dospělci těchto pavoukvců, jejichž velikostní rozpětí bylo poměrně rozsáhlé (obr. 12). Ostatní skupiny bezobratlých jsme pozorovali vzácněji, potkali jsme několik druhů pavouků (Aranea), velké africké mnohoňozy (Julida) nebo na naše poměry obří roztoče sametky (nadčeleď Trombidioidea). Překvapila nás a zároveň zklamala absence štírů (Scorpiones). Přestože jsme byli vybaveni UV svítílnami, jež umožňují odhalit v noci jinak maskované štíry na kůře stromů nebo na zemi, žádné se nám najít nepodařilo.

Již jsme zmínili, že Tarangire nepatří k hojně navštěvovaným parkům v Tanzanii. Přes blízkost k letišti v Arushe (tři hodiny cesty) ho zastihují známější parky této oblasti. Na jednu stranu to parku prospívá, jelikož není na zvířata vyvíjen výrazný turistický tlak, nerozšiřují se ubytovací kapacity, ani další negativní antropogenní vlivy. Na druhou stranu je třeba přiznat, že pozornost turistů přináší peníze, které lze využít nejen k nezbytné údržbě a ochraně území, ale i ke zlepšení podmínek pro místní obyvatele, kteří pak berou existenci parku jako zdroj obživy a ne jako omezení. Jestliže chcete zažít pravou savanovou Afriku bez davů turistů, je Tarangire tou pravou volbou (alespoň v období dešťů). Nemusíte být bird-watcher, abyste ocenili diverzitu místních ptáků, navíc můžete obdivovat i většinu ikonických druhů afrických savan.

Použitou literaturu uvádíme na webové stránce Živa.